

مقایسه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه دوم ابتدایی کلاس‌های چندپایه با دانش آموزان مدارس عادی در مهارت‌های زبان فارسی

نویسندگان: نعمت‌اله عزیزی^{۱*} و خلیل حسین پناهی^۲

۱. استاد گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان

۲. کارشناس ارشد آموزش زبان فارسی اداره کل آموزش و پرورش کردستان

N.Azizi@uok.ac.ir

* نویسنده مسئول: نعمت‌اله عزیزی

چکیده

پژوهش‌های انجام شده درخصوص کلاس‌های چندپایه، اغلب ناظر بر مسائل، تنگناها و چالش‌هایی است که مسئولان نظام آموزشی کشور در اداره این کلاس‌ها با آن دست‌به‌گریبان‌اند و به آثار و مزایای مترتب بر این کلاس‌ها و نقش و تأثیر آنها در تعامل‌های کلاسی بین دانش‌آموزان و تقویت بستر یادگیری آنان، چندان توجه نشده‌است. پژوهش حاضر با هدف سنجش میزان تأثیر فعالیت‌های آموزشی جاری در پایه اول ابتدایی بر تقویت مهارت‌های چهارگانه زبان‌آموزی (خواندن، گوش‌دادن و صحبت‌کردن، املا و انشا) دانش‌آموزان پایه دوم کلاس‌های چندپایه، در مطالعه‌ای مقایسه‌ای طراحی و اجرا شد. جامعه آماری پژوهش، شامل دانش‌آموزان سال دوم ابتدایی مناطق روستایی استان کردستان در کلاس‌های مستقل و کلاس‌های چندپایه بود. جهت انتخاب نمونه آماری از میان جامعه، یادشده، ۳۵ نفر دانش‌آموز پایه دوم از کلاس‌های چندپایه و ۳۵ نفر دانش‌آموز همان پایه از کلاس‌های مستقل روستایی با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای ساده انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از آزمون‌های پیشرفت تحصیلی (امتحانات) مرتبط با مهارت‌های فوق‌الذکر، بهره‌گرفته شد که براساس محتوای دو کتاب بخوانیم و بنویسیم پایه دوم ابتدایی و اهداف آموزشی آن طراحی شده بود. اعتبار صوری و محتوایی پرسش‌های آزمون‌های اجرا شده، با استفاده از نظرات استادان علوم تربیتی و گروهی از معلمان مجرب، تأمین شد و از پایایی مصححان نیز برای سنجش پایایی آزمون‌ها استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها، علاوه بر آماره‌های توصیفی، جهت مقایسه میانگین تفاوت

عملکرد هر دو گروه و مقایسه نتایج آزمون‌های گروه‌ها در سه مرحله از اجرای آزمون‌ها، از آزمون t مستقل در سطح ۹۵ درصد، استفاده شد. نتایج پژوهش، مؤید تأثیر مثبت فعالیت‌های آموزشی در پایه اول کلاس‌های چندپایه بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم همان کلاس‌ها در زمینه مهارت‌های خواندن، گوش‌دادن و صحبت‌کردن و مهارت املاست؛ این در حالی است که یافته‌های پژوهش، تفاوت معناداری را در میانگین نمرات دانش‌آموزان دو گروه در مهارت انشای آنان، نشان‌داد.

کلید واژه‌ها: دوره ابتدایی، کلاس چندپایه، فعالیت‌های یاددهی-یادگیری، مهارت‌های زبانی، تعامل‌های آموزشی.

پژوهش‌های آموزش و یادگیری

(دانشور و نشر)

• دریافت مقاله: ۸۸/۰۱/۳۱

• پذیرش مقاله: ۸۹/۱۲/۲۴

*Scientific-Research
Journal of Shahed
University*

*Twentieth Year, No.3
Autumn & Winter
2013-14*

**Training & Learning
Researches**

**دوفصلنامه علمی- پژوهشی
دانشگاه شاهد**

**سال بیستم- دوره جدید
شماره ۳**

پائیز و زمستان ۱۳۹۲

مقدمه

کشورها و متون مختلف به پدیده کلاس چندپایه اطلاق می‌شود (جدول ۱)، دلایل وجودی و علل تشکیل کلاس‌های چندپایه در کشورهای مختلف متفاوت‌اند. کلاس‌های چندپایه از طریق افزایش دسترسی کودکان به‌ویژه دختران به فرصت‌های آموزشی، نقشی مهم را در کمک به کشورها در نیل به اهداف هزاره و در جهت کاهش فقر ایفا می‌کنند [۵]؛ این مدارس، اغلب در مناطق دورافتاده و محروم جهان، واقع شده‌اند که در آنجا معلمان در شرایطی بسیار سخت، زندگی و کار می‌کنند و از طرف نظام آموزشی نیز چندان حمایت نمی‌شوند [۶]. از نظر لیتل^۱، افزایش دسترسی به فرصت‌های آموزشی در مناطق محروم، افزایش دسترسی برای یادگیری در مدارس با تعداد معلمان ناکافی، نهایت استفاده از معلم و فضای کلاسی و استفاده اثربخش‌تر از منابع موجود از جمله دلایل اصلی وجود کلاس‌های چندپایه در بعضی از کشورها بیان شده‌اند [۷]؛ نیلور^۲ وجود ملاحظات فلسفی و ملاحظات اداری را در شکل‌گیری و ایجاد این کلاس‌ها مؤثر می‌داند. ملاحظات فلسفی از نظر او ناظر به بهبود رشد شناختی و اجتماعی در گروه‌های نامتجانس در این کلاس‌ها و کاهش رفتارهای ضداجتماعی دانش‌آموزان است. در صورتی که ملاحظات اداری به «اندازه و شکل کلاس‌ها، کمبود جمعیت دانش‌آموزان برای تشکیل کلاس تک‌پایه، دلایل اقتصادی، ضرورت خدمت به انسان‌های محروم و اصلاحات آموزشی» اشاره دارد [۸]؛ در همین خصوص، پژوهش‌های صورت‌گرفته در کشور، استمرار و افزایش تعداد کلاس‌های چندپایه را به دلیل شرایط سخت محیطی، کمبود جمعیت دانش‌آموزان، کمبود نیروی انسانی و فضاهای آموزشی، مهاجرت طبیعی یا اجباری، پراکندگی روستاها و نامناسب بودن راه‌های ارتباطی اجتناب‌ناپذیر می‌دانند [۲، ۹، ۱۰ و ۱۱].

هرچند وجود کلاس‌های چندپایه در نظام آموزشی به‌خودی‌خود به‌عنوان یک چالش و محدودیت

با وجود اینکه در سرمایه‌های بودن هزینه‌های آموزشی و نقش و اعتبار آموزش و پرورش در تشکیل سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و رشد و توسعه جوامع، تردیدی نیست [۱]، نظام آموزشی به دلایل مختلف در نیل به اهداف خود با چالش‌هایی متعدد دست‌به‌گریبان است؛ یکی از این چالش‌ها، وجود تعداد قابل‌توجهی، مدارس و کلاس‌های چندپایه است. کلاس چندپایه در تعریف، کلاسی است که در آن چندپایه تحصیلی در مقطع ابتدایی به‌طور هم‌زمان در یک کلاس تشکیل می‌شوند و تنها یک معلم، آنها را آموزش می‌دهد. کلاس‌های چندپایه حدود ۱۵ درصد از مدارس ابتدایی کشور را در برمی‌گیرند [۲] که با توجه به روند رو به رشد مهاجرت روستاییان به شهرها و به‌حدنصاب نرسیدن تعداد دانش‌آموزان برای تشکیل کلاس‌های مستقل در مناطق یادشده، افزایش تعداد این کلاس‌ها در آینده اجتناب‌ناپذیر خواهد بود؛ به همین دلیل، لازم است متولیان نظام آموزشی کشور، در راستای ارتقای سطح کیفیت فعالیت‌های آموزشی در این کلاس‌ها اهتمام و با تدابیری مناسب از این وضعیت چالش‌انگیز، به‌عنوان فرصتی آموزشی در جهت افزایش کارایی این کلاس‌ها بهره‌گیرند. تجارب کشورهایمانند غنا و سودان، مؤید توجه وافر آنها به این کلاس‌ها و برنامه‌ریزی برای استفاده‌ی بهینه از این کلاس‌هاست [۳ و ۴]. در حالی که تشکیل کلاس‌های چندپایه در کشور ما و تعدادی دیگر از کشورها از روی ناچاری است، در کشورهایی مانند آمریکا و کانادا، تشکیل کلاس‌های چندپایه به‌عمد، به دلیل تحقق اهدافی دیگر صورت می‌گیرد [۲]؛ به‌هرحال به‌رغم اینکه بیشتر تحقیق‌های انجام‌شده بر مسائل و نارسایی‌های کلاس‌های چندپایه متمرکز شده‌اند، این مطالعه با هدف بررسی و سنجش آثار و پیامدهای مثبت این کلاس‌ها در تقویت و بهبود توانایی‌های دانش‌آموزان این کلاس‌ها در مهارت زبان فارسی، از زاویه‌ای به‌نسبت جدید به این پدیده می‌نگرد.

صرف‌نظر از اسامی و عناوینی متفاوت که در

1. Little
2. Naylor

تلقی می‌شد، وجود مجموعه‌ای از مشکلات، مسائل و تنگناها، عرصه ارائه خدمات آموزشی را بر معلمان و مدیران آموزشی تنگ‌تر کرده‌اند؛ شواهد پژوهشی و نتایج تحقیق‌های مرتبط با این مسئله نشان داده‌اند که کمبود وقت، نقصان در تجربه و علم آموزگاران و عدم اطلاع آنان از شیوه آموزش و برنامه‌ریزی برای این کلاس‌ها، نامتناسب بودن ترکیب سنی دانش‌آموزان و گرفتاری‌های خانوادگی آنان، کوچکی فضای آموزشی اغلب این کلاس‌ها، فقدان تجهیزات آموزشی مناسب در آنها، پرداختن آموزگاران این مدارس به وظایفی دیگر، نظیر مدیریت، امور دفتری و ... و عدم امکان توجه انفرادی به دانش‌آموزان این کلاس‌ها توسط آموزگاران از مهم‌ترین مسائلی است که مدیریت این کلاس‌ها را با چالش‌های اساسی مواجه ساخته است [۲، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸ و ۱۹]؛ با این حال، هرچند تشکیل کلاس‌های چندپایه در بیشتر کشورها از روی ناچاری است و اداره آنها همواره چالش‌انگیز بوده است، با مدیریت صحیح و کارآمد، این کلاس‌ها می‌توانند مزایا و منفای مثبت را برای دانش‌آموزان، معلمان و اولیای دانش‌آموزان دربرداشته باشند.

تحقیق‌های انجام‌شده درخصوص پدیده کلاس‌های چندپایه در داخل و خارج کشور، بیشتر بر شناسایی مسائل و مشکلات این کلاس‌ها و ارائه راهکارهایی برای مسائل شناخته‌شده متمرکز شده‌اند؛ در این

خصوص، اسدی، در تحقیقی، ضمن بررسی مشکلات روش‌های موجود تدریس در کلاس‌های چندپایه در شهرستان گلپایگان، دریافته است که با وجود مشکلاتی مانند کمبود وقت، عدم آگاهی معلمان از روش‌های تدریس و شلوغ‌بودن این کلاس‌ها، می‌توان با ایجاد تحول در شیوه تدریس معلمان این کلاس‌ها و تقویت امکانات فیزیکی و آموزشی این مدارس به بهبود عملکرد آموزشی و تحصیلی دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه کمک کرد [۱۰]؛ همین‌طور بهنام هشتجین و ساعدی زرج آباد [۱۳] و قیصر [۲۰] در پژوهش‌هایی در همین خصوص، حل مشکلات کلاس‌های چندپایه و بهبود کیفیت یادگیری دانش‌آموزان را در این کلاس‌ها در گرو «استفاده از آموزگاران باتجربه برای تدریس در این کلاس‌ها، تشکیل کلاس‌های ضمن خدمت برای معلمان این کلاس‌ها، به حداقل رساندن تعداد پایه‌های هر کلاس (دست کم، دوپایه در یک کلاس)، فراهم کردن تجهیزات و امکانات آموزشی و کمک آموزشی به مدارس، تغییر در حجم کتاب‌ها و ساعات تدریس متناسب با شیوه آموزشی کلاس‌های چندپایه، استفاده از نقش کمک‌آموزگار (خلیفه)، استفاده بیشتر از روش دانش‌آموزمحوری، دادن پاداش و حقوق و امتیازهای ویژه و درکل، توجه به رفاه و مسائل معیشتی معلمان و توجه به شرایط فرهنگی و جغرافیایی خاص هر منطقه» دانسته‌اند.

جدول ۱. برخی از اسامی و اصطلاح‌های رایج درخصوص کلاس‌های چندپایه

معادل فارسی	معادل لاتین	معادل فارسی	معادل لاتین
مدرسه تک‌معلمی	One teacher's school	کلاس‌های چندسنی	Multi-age classroom
کلاس چندسطحی	Multi level classroom	کلاس چندگروهه	Multi-group classroom
کلاس‌های ترکیبی	Multiple classes	کلاس چندتوانایی	Multi ability classroom
کلاس‌های چندساله‌ای	Mixed – year	کلاس‌های چندپایه	Multi-grade classroom
کلاس‌های مرکب	Composite classes	کلاس مختلط	Mixed classroom
کلاس چنداستعداده	Multiple intelligence classroom	کلاس با گروه‌بندی سنی متفاوت	Multi age-grouping classroom

جدول ۲. فواید کلاس‌های چندپایه از دیدگاه پژوهشگران مختلف

گروه‌های ذینفع	نوع فایده
دانش‌آموزان	به رسمیت شناختن موقعیت دانش‌آموز و توجه به رشد و پیشرفت آنان
	تأمین آموزش برای دانش‌آموزان مناطق دورافتاده
	کسب دانش از طریق تأثیرپذیری از همتایان و قالب‌سازی و به‌کارگیری آن در موقعیت‌های مختلف
	شکل‌گیری تدریجی دانستنی‌های دانش‌آموزان بزرگ‌تر
	کاهش اضطراب دانش‌آموزان در آغاز سال تحصیلی
	امکان فراگرفتن رفتارهای باارزش از رهبران گروه توسط دانش‌آموزان جوان‌تر
	وجود تعامل گسترده در میان همه دانش‌آموزان
	دانش‌آموزان یادمی‌گیرند که بیاموزند و آموزش دهند.
	ارتباط محکم‌تر و مداوم‌تر با معلم
	کاهش نیاز به یادآوری مطالب سال‌های پیش در این کلاس‌ها
	فراهم‌شدن امکان ادامه تحصیل دخترانی که به دلایل فرهنگی و تعصب‌های قومی، قادر نیستند، تحصیلشان را ادامه دهند.
	افزایش حس مسئولیت در کودکان
کمک به رشد اجتماعی و رشد مهارت‌های زبانی کودکان	
فراهم‌کردن فرصت جبران برای برخی از دانش‌آموزان ضعیف و همچنین یادگیری مطالب سال‌های بعد برای دانش‌آموزان قوی	
معلمان	فراهم‌بودن فرصت بیشتر برای معلمان به منظور تعمیق یادگیری در کودکان
	استفاده از کمک دیگر دانش‌آموزان (معلم‌یار)
	انعطاف‌پذیری بیشتر در این کلاس‌ها
	معلمان فرصت بیشتر برای تطبیق خود با دوره تحصیلات و برنامه‌های طرح‌شده دارند.
اولیا	فرصت بیشتر والدین برای ارتباط معلم و اعتماد به او و ایجاد ارتباط محکم‌تر و صمیمانه‌تر با اولیا
	کمک به اقتصاد خانواده‌ها
	اطمینان خاطر یافتن والدین و تشویق آنها به فرستادن فرزندان خود به مدرسه برای ادامه تحصیل

پیشنهاد کرده‌اند که برای افزایش کیفیت فعالیت‌های آموزشی از معلمان مجرب در این کلاس‌ها استفاده شود و برای دانش‌آموزان اول ابتدایی، بهتر است از معلمان بومی و محلی بهره‌گرفته شود [۱۲]، در تحقیق مشابه دیگری که الیاسوند و جمشیدی با عنوان «مسائل و مشکلات کلاس‌های چندپایه روستاهای شهرستان دیواندره» انجام داده‌اند، محدودیت زمان تدریس، اخلاص فعالیت‌های کلاسی دیگر پایه‌ها در فرایند آموزشی

کوچکی و عباسی نیز، مسائل و مشکلات کلاس‌های چندپایه روستایی شهرستان بیجار را بررسی دادند و به مشکلاتی مانند عدم توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در این کلاس‌ها، استفاده از کودکان در کارهای کشاورزی و سخت‌بودن شرایط جغرافیایی مناطقی که کلاس‌های چندپایه در آنها تشکیل می‌شوند و کم‌اثر بودن نقش راهنمایان تعلیماتی در اصلاح نارسایی‌های موجود در این کلاس‌ها اشاره و

بیشتر را نسبت به دانش‌آموزان ضعیف در کلاس‌های تک‌پایه تجربه کرده‌اند؛ نتایج این مطالعه، همچنین مشخص می‌کند به دلیل اینکه دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه، بیشتر از کلاس‌های تک‌پایه در معرض گروه و کار با افراد قرار می‌گیرند، در زبان و ریاضی، پیشرفتی بیشتر را نسبت به کلاس‌های تک‌پایه کسب کرده‌اند؛ از نظر تأثیر جنسیت نیز این تحقیق، همچنین نشان داد که یادگیرندگان پسر ضعیف‌تر در کلاس‌های چندپایه، پیشرفت بیشتری را به نسبت دختران همان کلاس‌ها از خود نشان داده‌اند [۱۶]. مطالعات هارگریوز^۳ نشان می‌دهند که در کلاس‌های چندپایه، بیشتر بر ارتقای کیفیت یادگیری از طریق گروه و توانایی‌های گروهی و آسان‌سازی مسئولیت فردی دانش‌آموزان، تمرکز می‌شود تا ارتقای دانش‌آموزان به پایه‌های بعدی. از نظر او، معلمان کلاس‌های چندپایه برای رویارویی با چالش‌های موجود در اداره این کلاس‌ها به کارورزی و آشنایی با مثال‌ها و نمونه‌هایی موفق از کلاس‌ها مزبور نیاز دارند [۱۸]. نیلسون در فراتحلیلی در خصوص کلاس‌های چندپایه، بیان می‌کند با وجود اینکه مسئولیت آموزشی معلمان در کلاس‌های چندپایه، مشکل‌تر و سنگین‌تر از کلاس‌های تک‌پایه است، دستاوردهای آموزشی دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه از کلاس‌های مستقل، کمتر نیست [۸]. هینی^۴ بیان می‌کند که در بلندمدت، کلاس‌های چندپایه در گسترش ارتباط دانش‌آموزان و پیوستگی محیط خانوادگی، پیامدهایی مثبت را به دنبال دارند و از نظر دستاوردهای آموزشی نیز این کلاس‌ها، عملکردی مشابه با کلاس‌های مستقل دارند. از نظر او موانعی مانند موانع سیستمی، فقدان مدل‌های تمرینی برای معلمان این کلاس‌ها، طرز تفکر منفی نسبت به این کلاس‌ها و کمبود زمان به منظور برنامه‌ریزی برای این کلاس‌ها، در ناکارآمدی کلاس‌های یادشده اثر دارند [۱۴]؛ جاروس و مینگات^۵ نیز دریافتند که

کلاس و مشکل تردد معلمان از جمله مسائل اصلی کلاس‌های یادشده اعلام شده‌اند و بر توجه بیشتر بر کیفیت آموزشی، توجه برابر معلمان به دروس مختلف، تجهیز مدارس به وسایل کمک‌آموزشی (کیت ریاضی، علوم و وسایل ورزشی) مناسب و تدارک وسایل عمومی برای رفت‌وآمد معلمان توسط آموزش و پرورش به‌عنوان راه‌های ارتقای سطح کیفیت فعالیت‌های آموزشی در این کلاس‌ها تأکید کرده‌اند [۱۳].

شاید تنها مطالعه‌ای که در داخل کشور به‌طور مستقیم به پژوهش حاضر ارتباط دارد، پژوهش مددی امامزاده، کدیور و نوابی‌نژاد باشد که به مقایسه مهارت‌های اجتماعی، عزت‌نفس و پیشرفت درسی میان دانش‌آموزان (دختر و پسر) کلاس‌های چندپایه و عادی در دوره ابتدایی پرداخته و نتیجه می‌گیرد که دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه از حیث متغیرهای مورد نظر از میانگین تحصیلی بالاتر و عملکردی بهتر نسبت به دانش‌آموزان کلاس‌های تک‌پایه‌ای بهره‌مند بوده‌اند [۲۱].

برخلاف رویکرد تحقیق‌های داخلی، پژوهش‌های انجام‌شده در خارج از کشور در خصوص موضوع این پژوهش، بیشتر بر سنجش آثار فعالیت‌های آموزشی و یادگیری و تعامل‌های دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه بر همدیگر تمرکز داشته‌اند؛ در این خصوص، نتایج مطالعات حسین و رتالیک^۱ نشان داده‌اند که پیچیدگی فعالیت‌های کلاس‌های چندپایه، به حمایت مستمر برای توسعه منابع و آموزش بیشتر معلمان، نیازمند است؛ آنان همچنین نتیجه گرفته‌اند که برگزاری اثربخش کلاس‌های چندپایه تعهدی همه‌جانبه نیاز است و زمانی امکان‌پذیر است که برنامه‌ای مناسب از طریق مشارکت تمامی افراد ذی‌نفع طراحی و اجرا شود [۲۲]؛ بری^۲ نیز نتیجه می‌گیرد با وجود اینکه پیشرفت دانش‌آموزان موفق‌تر در کلاس‌های تک‌پایه هم‌زمان با رشد تحصیلی آنان، بیشتر می‌شود دانش‌آموزان ضعیف در کلاس‌های چندپایه به‌گونه‌ای معنی‌دارتر، موفقیتی

3 . Hargreaves

4 . Heeney

5 . Jarousse and Mingat

1 . Hussain and Retallik

2 . Berry

لیتل در پژوهشی با عنوان یادگیری و آموزش در ساختار چندپایه، از لحاظ اهمیت کلاس‌های چندپایه و فواید حضور دانش‌آموزان مناطق محروم در چنین کلاس‌هایی نتیجه‌می‌گیرد که مدیریت کارآمدتر این کلاس‌ها می‌تواند در تحقق اهداف برنامه «آموزش برای همه»^۵ بسیار مؤثر، واقع شود [۷].

پژوهش‌های مک‌ایوان^۶ در کلمبیا نشان داد که عملکرد دانش‌آموزان پایه‌های سوم در مدارس چندپایه در درس ریاضی و زبان اسپانیایی و دانش‌آموزان پایه‌های پنجم در همان کلاس‌ها در زبان اسپانیایی، بهتر از عملکرد دانش‌آموزان تک‌پایه‌ها بوده‌است [۲۶]. تحقیق‌های کرایگ^۷ و همکارانش در گواتمالا نشان می‌دهد که دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه در درس ریاضی و خواندن، دارای موفقیتی بیشتر بوده‌اند [۲۷]؛ همچنین براساس مطالعات چستر فیلد و رویو^۸، وضعیت نرخ ارتقا و نرخ گذر دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه به‌نسبت، بهتر گزارش شده‌است [۲۸].

نتایج مطالعات پاوان^۹ در آمریکا و کانادا از آن حکایت دارند که عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه به‌ویژه در مهارت‌های زبانی و خواندن، بهتر از عملکرد هم‌تایان آنها در کلاس‌های تک‌پایه بوده‌است [۲۹]. نتایج مطالعات میلر^{۱۰} از آن حکایت می‌کند که اگر دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه مشتاق باشند، آموزش تمام کلاس باید حول فعالیتی گسترده و باز بچرخد؛ برای مثال معلم می‌تواند تکلیف انشا را از طریق گسترش موضوع و با استفاده از بارش فکری آموزش دهد؛ در این زمینه، دانش‌آموزان همه پایه‌ها می‌توانند در بحث‌های کلاسی شرکت نموده موضوعات درسی را از ابعاد مختلف مورد بحث و بررسی قرار دهند، آنها می‌توانند توجه به موضوع و احترام به عقاید دیگران را خوب یاد بگیرند [۳۰].

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه به‌ویژه در درس زبان فرانسه و ریاضیات به‌طور معناداری از دانش‌آموزان کلاس‌های تک‌پایه بهتر است [۲۳].

آیکمن و ال‌هاج^۱، ضمن بررسی چالش‌های دسترسی به کیفیت بالای آموزشی برای کودکان چادرنشین و عشایر دافور سودان در مدارس چندپایه بر ضرورت سرمایه‌گذاری برای مدارس چندپایه سیار و همچنین تدارک منابع کافی برای پشتیبانی از این کلاس‌ها و افزایش اثربخشی آنها تأکید می‌کنند [۴]. بری پیشنهاد می‌کند توجه به عواملی مانند گسترش مواد آموزشی کلاس‌های چندپایه، اصلاح دوره تحصیلات و تولید مواد آموزشی ویژه این کلاس‌ها می‌توانند در کارایی این کلاس‌ها مفید باشند [۲۴].

آیکمن و پرایدمور^۲ با بررسی مشکلات مدارس چندپایه دورافتاده در مناطق کوهستانی ویتنام، نتیجه گرفتند که پراکندگی جغرافیایی مدارس، تنوع زبانی و قومی، فرسودگی ساختمان و تجهیزات مدرسه، کمبود مواد آموزشی و مشکلات اجتماعی دانش‌آموزان از جمله مشکلات اصلی کلاس‌های چند پایه در آن کشور به شمار می‌روند و در جهت بهبود عملکرد این کلاس‌ها پیشنهاد کرده‌اند که در اداره این کلاس‌ها بیشتر از معلمان بومی با حفظ ارتباط مستمر آنها با معلمان غیربومی استفاده شود [۱۷].

از نظر روولی و نیلسون^۳، بهبود کیفیت آموزشی کلاس‌های چندپایه و دستاوردهای آموزشی آن در گرو «کارکرد مؤثرتر چهار عامل، یعنی: شرایط کلاس، معلمان، دانش‌آموزان و اجتماع» است [۱۹]. مطالعات جین^۴ و همکاران در استرالیا از آن حکایت دارند که به‌رغم اینکه کلاس‌های چندپایه، تبعاتی منفی دارند، اگر در اداره آنها از راهبردهایی مناسب استفاده شود، اثربخشی این کلاس‌ها افزایش می‌یابد [۲۵].

5. Education For All (EFA)
6. McEwan
7. Craig
8. Chesterfield and Rubio
9. Pavan
10. Miller

1. Aikman and el Haj
2. Pridmore
3. Rowley and Nielson
4. Jean

۱. میان میانگین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی در کلاس‌های چندپایه و دانش‌آموزان همان پایه در مدارس عادی در خصوص مهارت خواندن، تفاوت وجود دارد.
۲. میان میانگین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی در کلاس‌های چندپایه و دانش‌آموزان همان پایه در مدارس عادی در خصوص مهارت گوش کردن و صحبت کردن، تفاوت وجود دارد.
۳. میان میانگین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی در کلاس‌های چندپایه و دانش‌آموزان همان پایه در مدارس عادی در خصوص مهارت نوشتن، تفاوت وجود دارد.

روش پژوهش

با توجه به اینکه هدف تحقیق حاضر، سنجش تأثیر نقش فعالیت‌های آموزشی کلاس‌های چندپایه اول ابتدایی در پیشرفت مهارت‌های زبان فارسی پایه دوم ابتدایی همان کلاس‌ها و مقایسه عملکرد دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی این مدارس با دانش‌آموزان پایه‌های دوم مدارس مستقل بود، از مطالعه‌ای مقایسه‌ای استفاده شد. جامعه آماری به استناد آمار دفتر برنامه‌ریزی آموزش و پرورش استان کردستان در منطقه مورد مطالعه، مشتمل بر ۱۵۶ کلاس ابتدایی (۹۰ کلاس چندپایه و ۶۶ کلاس مستقل) دایر بود. با توجه به دورافتادگی و پراکندگی جغرافیایی منطقه مورد نظر و با عنایت به ضرورت انتخاب کلاس‌های چندپایه که باید در آنها پایه‌های اول و دوم ابتدایی هم‌زمان در یک کلاس حضور داشته باشند، در انتخاب نمونه آماری از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای ساده، بهره‌گرفته شد؛ بر این اساس از مجموع دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه و مستقل در پایه دوم از هر گروه ۳۵ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند (جدول ۳)؛ همچنین برای کنترل تأثیر محیط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بر متغیرهای پژوهش، دانش‌آموزان هر دو گروه از روستاها انتخاب شدند؛ به‌علاوه برای افزایش سطح همسانی

همچنین برپایه مطالعات کورنیش^۱، به‌رغم اینکه والدین دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه، هنوز از جهاتی در خصوص حضور فرزندانشان در این کلاس‌ها نگران هستند، آنها از بهبود عملکرد علمی و اجتماعی فرزندان خود در این کلاس‌ها رضایتشان را اعلام کرده‌اند [۳۱].

آنچه عیان است اینکه مسئله کلاس‌های چندپایه، امری گذرا و موقتی نیست که در آینده به آن، نیازی نباشد بلکه همان‌طور که آمار کلاس‌های چندپایه و تعداد دانش‌آموزان شاغل به تحصیل در این کلاس‌ها نشان می‌دهند، در کشور ما، هم تعداد چنین کلاس‌هایی و هم جمعیت دانش‌آموزی این کلاس‌ها رو به ازدیادند و این در حالی است که در نظام آموزشی کشور، تاکنون برنامه‌ای اصولی و اساسی برای اداره مؤثرتر این کلاس‌ها تدوین نشده است؛ از طرف دیگر در حالی که این کلاس‌ها با مشکلات فراوان مواجه‌اند، نقاط قوت بسیار زیادی نیز دارند که در صورت انجام برنامه‌ریزی مناسب و استفاده صحیح از این توانایی‌ها و امتیازها می‌توان زمینه‌ای فراهم ساخت که چنین وضعیت چالش‌انگیزی به یک فرصت ارزشمند تربیتی تبدیل و کارایی و اثربخشی آن، مضاعف شود.

به‌هرحال، پژوهش حاضر با توجه به مبانی نظری و تجربی موجود و تجارب عملی نگارندگان از طرفی و ضعف مطالعات پژوهشی در کشور در خصوص بررسی تأثیر فعالیت‌های آموزشی معلم و دانش‌آموزان پایه‌های مختلف بر همدیگر از طرف دیگر، در پی آزمون فرضیه پژوهشی مورد نظر برآمد. فرضیه کلی این تحقیق بر این نکته دلالت داشت که «فعالیت‌های یاددهی - یادگیری در کلاس‌های چندپایه برای دانش‌آموزان اول ابتدایی، تأثیری مثبت در تقویت مهارت‌های زبان فارسی پایه دوم ابتدایی در همان کلاس‌ها دارد»؛ لذا تحقیق حاضر با هدف بررسی اثر فعالیت‌های یاددهی - یادگیری دانش‌آموزان پایه اول بر تقویت مهارت‌های زبانی پایه دوم در راستای آزمون سه فرضیه زیر، طراحی و اجرا شد. فرضیه‌های پژوهش

1 . Cornish

گروه‌های مورد مطالعه سعی شد که دانش‌آموزانی انتخاب شوند که نمرات آنها به‌خصوص میانگین نمراتشان در مهارت‌های زبان فارسی در پایه پیشین (اول ابتدایی)، به‌طور تقریبی، مشابه و در یک سطح باشند.

جدول ۳. نمونه آماری پژوهش به تفکیک جنسیت

گروه‌ها	پسر		دختر		جمع
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	درصد
دانش‌آموزان چندپایه	۱۷	٪۴۸	۱۸	٪۵۲	۳۵
دانش‌آموزان عادی	۱۷	٪۴۸	۱۸	٪۵۲	۳۵
جمع	۳۴	٪۴۸	۳۶	٪۵۲	۷۰

ابزار اندازه‌گیری داده‌ها دربرگیرنده مجموعه‌ای از آزمون‌های پیشرفت تحصیلی درزمینه مهارت‌های زبان فارسی بود. به‌منظور افزایش روایی صوری و محتوایی پرسش‌های طرح‌شده، علاوه‌بر استفاده از نظریات استادان علوم تربیتی، از نظرهای گروهی از معلمان مجرب که دارای سابقه و تجربه کافی و موفق تدریس در کلاس‌های مستقل و چندپایه و به‌خصوص در پایه‌های اول و دوم بودند، نیز بهره‌گرفته‌شد؛ در این خصوص برای مهارت نوشتن، دو مهارت املا و انشا در نظر گرفته‌شد و پرسش‌های مطرح‌شده برای سنجش این دو مهارت براساس دو کتاب بخوانیم و بنویسیم در پایه دوم ابتدایی طراحی شدند؛ برای مهارت خواندن نیز، قرائت متون انتخاب‌شده در کتاب بخوانیم در دستور کار قرار گرفت. پس از طراحی پرسش‌های مرتبط، عملکرد دانش‌آموزان براساس چک‌لیستی آماده‌شده از متون مورد نظر، مورد آزمون قرار می‌گرفت؛ برای این منظور، سه نفر، شامل معلم کلاس و دو نفر دیگر از معلمان همکار، مهارت‌های مدنظر را ارزشیابی می‌کردند و پس از جمع‌بندی نمرات هریک از مصححان، میانگین نمره دانش‌آموزان استخراج می‌شد و به‌عنوان عملکرد آنها

مورد توجه قرار می‌گرفت. ارزشیابی مهارت گوش کردن و صحبت کردن نیز به دلیل رابطه بسیار نزدیک این دو مهارت، هم‌زمان با هم و به‌طور موازی و طی این چهار مرحله انجام می‌گرفت: اول، یکی از مصححان، داستانی را می‌خواند، سپس، گروهی ۳ نفری از مصححان پاسخ‌های دانش‌آموزان به پرسش‌های مطرح‌شده از داستان را نمره‌گذاری می‌کردند؛ دوم، از دانش‌آموزان خواسته می‌شد تا داستان‌های تصویری از پیش تعیین‌شده- ای را بخوانند؛ در همان اثنا عملکرد آنان بی‌درنگ توسط اعضای گروه، ارزشیابی می‌شد و در مرحله سوم، از دانش‌آموزان، تعدادی پرسش کلی پرسیده می‌شد و پاسخ‌های آنها توسط مصححان ارزشیابی می‌شد و در نهایت در مرحله چهارم، مهارت دانش‌آموزان در قرائت اشعاری از کتاب یادشده ارزشیابی می‌شد. برای تحلیل داده‌ها، علاوه‌بر به‌کارگیری آمارهای توصیفی، از آزمون t مستقل به‌منظور بررسی مقایسه تفاوت عملکرد هر دو گروه و مقایسه عملکرد آنان در مراحل سه‌گانه از اجرای آزمون بهره‌گرفته‌شد.

یافته‌ها

در این بخش، مهم‌ترین یافته‌های تحقیق به‌ترتیب فرضیات پژوهش ارائه می‌شوند:

• فرضیه اول پژوهش: میان میانگین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی در کلاس‌های چندپایه و دانش‌آموزان همان پایه در مدارس عادی در خصوص «مهارت خواندن»، تفاوت وجود دارد.

در جدول ۴، میانگین و انحراف استاندارد سه آزمون برگزارشده در میان دانش‌آموزان پایه دوم در کلاس‌های مستقل و کلاس‌های چندپایه نشان‌دهنده‌شده‌است. همچنان‌که مشاهده می‌شود میانگین آزمون مهارت خواندن دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه حدود ۱/۵ نمره بالاتر از میانگین دانش‌آموزان پایه دوم در کلاس‌های مستقل است.

از طرف دیگر به‌منظور آزمون فرضیه اول از آزمون t برای گروه‌های مستقل استفاده‌شد؛ نتایج حاصل از این

پایه اول درخصوص مهارت خواندن در کلاس‌های چندپایه بر بهبود عملکرد دانش‌آموزان پایه دوم همان کلاس‌ها در زمینه مورد نظر مؤثر بوده است.

• فرضیه دوم پژوهش: میان میانگین پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی در کلاس‌های چندپایه و دانش‌آموزان همان پایه در مدارس عادی درخصوص «مهارت گوش کردن و صحبت کردن»، تفاوت وجود دارد.

آزمون، مشخص می‌کنند که میان نتایج عملکرد دانش‌آموزان پایه دوم در مدارس چندپایه و دانش‌آموزان همان پایه در مدارس عادی در «مهارت خواندن» در سطح ۰/۰۵، تفاوتی معنی‌دار مشاهده می‌شود، لذا فرض تحقیق مبنی بر تأثیر مثبت فعالیت‌های آموزشی پایه اول کلاس‌های چندپایه بر مهارت خواندن دانش‌آموزان پایه دوم همان کلاس‌ها تأیید می‌شود (جدول ۵)؛ به تعبیر دیگر، فعالیت‌های یاددهی و یادگیری دانش‌آموزان

جدول ۴. مقایسه مجموع میانگین سه آزمون برگزار شده درخصوص مهارت خواندن

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین خطای استاندارد
مستقل	۳۵	۱۵/۰۳۳۳	۱/۵۸۲۵۸	۰/۲۶۷۵۱
چندپایه	۳۵	۱۶/۰۶۶۷	۱/۴۶۱۴۹	۰/۲۴۷۰۴

جدول ۵. آزمون t مستقل درخصوص مهارت خواندن به تفکیک گروه‌های مستقل و چندپایه

نتایج آزمون مهارت خواندن	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
مرحله اول	۱/۹۹	۰/۱۶۲	-۲/۲۴۲	۶۸	۰/۰۲۸	-۰/۸۰۰۰۰
مرحله دوم	۰/۰۴۹	۰/۸۲۶	-۲/۳۹۳	۶۸	۰/۰۱۹	-۰/۹۲۸۵۷
مرحله سوم	۰/۳۵۱	۰/۵۵۶	-۲/۴۳۳	۶۸	۰/۰۰۱	-۱/۳۷۱۴۳
میانگین سه مرحله	۰/۴۰۱	۰/۵۲۹	-۲/۸۳۸	۶۸	۰/۰۰۶	-۱/۰۳۳۳۳

جدول ۶. مقایسه مجموع میانگین سه آزمون برگزار شده درخصوص مهارت گوش کردن و صحبت کردن

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین خطای استاندارد
مستقل	۳۵	۱۳/۱۵۲۴	۱/۱۶۵۵۳	۰/۱۹۷۰۱
چندپایه	۳۵	۱۳/۹۹۰۵	۰/۸۸۴۶۴	۰/۱۴۹۵۳

بحرانی آن (۱/۱۶۴)، بزرگ‌تر بوده، از این رو، میان نمرات کسب شده توسط دانش‌آموزان دو گروه در هر سه مرحله از آزمون و میانگین نمرات آنان در سطح ۵ درصد، تفاوتی معنی‌دار مشاهده می‌شود؛ با این حساب، فرضیه دوم پژوهش مبنی بر تأثیر مثبت فعالیت‌های آموزشی پایه اول کلاس‌های چندپایه بر مهارت‌های گوش دادن و صحبت کردن دانش‌آموزان پایه دوم همان کلاس‌ها نیز تأیید می‌شود.

• فرضیه سوم پژوهش: میان میانگین پیشرفت

با توجه به جدول ۶، می‌توان دریافت که میانگین نمرات دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه، بالاتر از میانگین نمرات همتایان آنها در کلاس‌های مستقل است و این نکته، پیشرفت تحصیلی بهتر دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه را درخصوص «مهارت گوش کردن و صحبت کردن» در مقایسه با دانش‌آموزان کلاس‌های مستقل نشان می‌دهد.

از طرف دیگر، مشاهده یافته‌های جدول ۷ مشخص می‌سازد که مقدار t مشاهده شده از مقدار

کلاس‌های چندپایه در مقایسه با عملکرد دانش‌آموزان کلاس‌های مستقل، رشد و پیشرفت تحصیلی بیشتر دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه در خصوص «مهارت املا» را مشخص می‌کند.

بر همین مبنا، نتایج اجرای آزمون t برای گروه‌های مستقل نشان می‌دهد که میان نمرات مراحل دوم و سوم آزمون و میانگین نمرات دانش‌آموزان دو گروه در درس املا در سطح ۵ درصد، تفاوتی معنی‌دار وجود دارد به همین دلیل فرض تحقیق در این خصوص نیز تأیید می‌شود.

تحصیلی دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی در کلاس‌های چندپایه و دانش‌آموزان همان پایه در مدارس عادی در خصوص «مهارت نوشتن»، تفاوت وجود دارد.

در این مهارت از آنجاکه مهارت نوشتن، شامل دو مهارت املا و انشاست، داده‌های مربوط به هریک از این دو مهارت به صورت جداگانه بررسی می‌شوند.

یافته‌های مندرج در جدول ۸ نشان از تفاوت بیش از ۱/۵ نمره‌ای، میان میانگین نمرات درس املا در دو گروه از دانش‌آموزان مطالعه شده را نشان می‌دهند؛ در نتیجه، بالابودن میانگین نمرات املا دانش‌آموزان در

جدول ۷. آزمون t مستقل در خصوص مهارت گوش کردن و صحبت کردن به تفکیک گروه‌های مستقل و چندپایه

نتایج آزمون مهارت گوش دادن و صحبت کردن	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
مرحله اول	۰/۴۷	۰/۴۹۳	-۳/۸۷۵	۶۸	/۰۰۰	-۱/۰۲۸۵۷
مرحله دوم	۰/۰۰۶	۰/۹۴۰	-۳/۰۷۱	۶۸	/۰۰۳	-۷/۸۵۷۱
مرحله سوم	۱/۷۳۱	۰/۱۹۳	-۲/۴۴۷	۶۸	/۰۱۷	-۷/۰۰۰۰
میانگین سه مرحله	۰/۷۸۲	۰/۳۸۰	-۳/۳۸۹	۶۸	/۰۰۱	-۸/۳۸۱۰

جدول ۸. مقایسه مجموع میانگین سه آزمون برگزار شده در خصوص مهارت املا

میانگین مهارت املا	گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین خطای استاندارد
میانگین مهارت املا	مستقل	۳۵	۱۵/۷۲۳۸	۲/۸۲۱۴۷	۰/۴۷۶۹۲
	چندپایه	۳۵	۱۷/۲۹۵۱	۱/۸۶۳۱۲	۰/۳۱۴۹۲

جدول ۹. آزمون t مستقل در خصوص مهارت املا به تفکیک گروه‌های مستقل و چندپایه

نتایج آزمون املا	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference
مرحله اول	۴/۱۸	۰/۰۴۵	-۱/۷۶۶	۶۸	۰/۰۸۲	-۱/۰۷۱۴۳
مرحله دوم	۳/۵۸	۰/۰۶۲	-۲/۸۶۱	۶۸	۰/۰۰۶	-۱/۸۰۰۰۰
مرحله سوم	/۰۲۰	۰/۸۸۷	-۲/۹۵۲	۶۸	۰/۰۰۴	-۱/۸۴۲۸۶
میانگین سه مرحله	۲/۰۷۳	۰/۱۰۳	-۲/۷۴۹	۶۸	۰/۰۰۸	-۱/۵۷۱۳

آن حکایت دارند که چون مقادیر مشاهده شده t از مقدار بحرانی آن کوچک‌ترند، تفاوتی معنی‌دار، میان میانگین نمرات دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه و کلاس‌های مستقل وجود ندارد (جدول ۱۱)؛ در توجیه این امر، شاید بتوان گفت که در نظام آموزشی کشور، مهارت انشا بیش از آنکه مهارتی گروهی و جمعی تلقی شود، مقوله‌ای

به علاوه همان‌طوری که داده‌های جدول ۱۰ درباره عملکرد دانش‌آموزان دو گروه در درس انشا نشان می‌دهند، می‌توان دریافت که دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه به نسبت، عملکردی بهتر داشته‌اند اما چنین تفاوتی، چندان محسوس و آشکار نیست. از طرف دیگر، نتایج آزمون t برای گروه‌های مستقل از

کلاس‌های چندپایه، سبب تقویت سطح مهارت‌های خواندن، گوش کردن و صحبت کردن و املاي دیگر دانش‌آموزان آن کلاس‌ها شده‌است، درخصوص مهارت انشا مصداق ندارد.

به‌طور کامل، فردی است و معلمان هم در تصحیح و هم در دادن بازخورد به دانش‌آموزان به‌طور سنتی، انفرادی عمل می‌کنند؛ در نتیجه، تأثیرهایی مثبت که به دلیل وجود تعامل در میان دانش‌آموزان پایه‌های مختلف در

جدول ۱۰. مقایسه مجموع میانگین سه آزمون برگزار شده درخصوص مهارت انشا

میانگین خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد	گروه‌ها	
۰/۳۵۲۲۵	۲/۰۸۳۹۴	۱۶/۰۳۳۳	۳۵	مستقل	میانگین مهارت انشا
۰/۳۶۴۹۰	۲/۱۵۸۷۹	۱۶/۸۰۹۵	۳۵	چندپایه	

جدول ۱۱. آزمون t مستقل درخصوص مهارت انشا به تفکیک گروه‌های مستقل و چندپایه

Mean Difference	Sig. (2-tailed)	df	t	Sig.	F	نتایج آزمون انشا
-۰/۴۵۷۱۴	۰/۴۵۸	۶۸	-۰/۷۴۶	۰/۰۲۶	۵/۱۵۷	مرحله اول
-۰/۸۷۱۴۳	۰/۰۶۲	۶۸	-۱/۹۰۰	۰/۳۰۶	۱/۰۶۵	مرحله دوم
-۱/۰۰۰۰۰	۰/۰۹۵	۶۸	-۱/۶۹۶	۰/۶۴۲	۰/۲۱۸	مرحله سوم
-۰/۷۷۶۱۹	۰/۱۳۱	۶۸	-۱/۵۳۰	۰/۹۲۳	۰/۰۰۹	میانگین سه مرحله

همخوانی دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

اصطلاح کلاس چندپایه، مفهومی جدید نیست؛ درحقیقت تاریخچه گروه‌بندی مختلط دانش‌آموزان از نظر سنی به یک مدرسه تک‌کلاسه در قرن نوزدهم برمی‌گردد [۳۲]. بسیاری از مربیان بر این باورند که گروه‌بندی دانش‌آموزان بر این اساس، به آنها اجازه می‌دهد تا برنامه‌ای تدوین کنند که با سطح رشد دانش‌آموزان، بیشتر مناسب دارد [۳۳]. درحالی‌که در کلاس‌های عادی از اساس بر مدل‌های انتقالی تدریس به یادگیرندگان تأکید می‌شود، در کلاس‌های چندپایه بر ماهیت تعاملی معلم و دانش‌آموز، تمرکز می‌شود؛ از این رو، مفهوم چندسنی بر این فرضیه استوار است که دانش‌آموزان در چنین شرایطی به شیوه‌های فعال و از طریق تعامل با محیط و افراد مختلف، بهتر یاد می‌گیرند و شاید به همین دلیل است که این کلاس‌ها را «جامعه طبیعی یادگیرندگان»^۱ می‌خوانند [۳۴].

اگرچه مزایایی متعدد را می‌توان برای کلاس‌های

نتایج حاصل از تحقیق حاضر نشان‌دادند، هرچند توانایی دانش‌آموزان مورد مطالعه در کلاس‌های چندپایه در نوشتن انشا در مقایسه با عملکرد دانش‌آموزان مدارس عادی، مبین تفاوتی معنی‌دار نبود و فرضیه تحقیق در این خصوص تأیید نشد، این مطالعه آشکار ساخت که عملکرد دانش‌آموزان پایه دوم ابتدایی کلاس‌های چندپایه در سایر مهارت‌ها (مهارت خواندن، مهارت گوش کردن و صحبت کردن و مهارت املا)، بهتر از دانش‌آموزان مدارس عادی بوده‌است؛ بر این پایه، فرضیات تحقیق حاضر مبنی بر تأثیر مثبت فعالیت‌های آموزشی معلم و دانش‌آموزان پایه اول کلاس‌های چندپایه در مهارت‌های خواندن، گوش دادن و صحبت کردن و املاي دانش‌آموزان پایه دوم همان کلاس‌ها تأیید می‌شود؛ این نتایج اغلب با نتایج پژوهش‌های مددی امام‌زاده، کدیور و نوابی‌نژاد، کورنیش، لیتل، بری، نیلور، مک ایوان، گرایک، چستر فیلد و رویو، هینسی، پاوان و جاروس و مینگات

1. Natural Community of Learners

برآورد لیتل، تعداد دانش‌آموزانی که در سراسر دنیا دوره آموزش ابتدایی خود را در مدارس کوچک و چندپایه سپری می‌کنند به ۲۰۰ میلیون نفر می‌رسد [۴۰]. با وجود اینکه معلمان کلاس‌های چندپایه، آمادگی و مهارت لازم را نداشته، برای تدریس در چنین فضا و شرایطی تربیت نشده‌اند، نتایج تحقیق‌های انجام‌گرفته در خصوص پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان این کلاس‌ها، مبین عملکرد بهتر آنان در مقایسه با دانش‌آموزان کلاس‌های مستقل است [۴۱].

لازم است یادآوری شود که برخلاف بعضی کشورها که به صورت هدفمند و با مقاصد پژوهشی به تشکیل چنین کلاس‌هایی مبادرت می‌ورزند، در کشور ما به دلیل مهاجرت وسیع از مناطق روستایی و کاهش جمعیت مدرسه‌رو در آن مناطق از طرفی و اهتمام مسئولان محترم برای افزایش نرخ پوشش تحصیلی، تشکیل چنین کلاس‌هایی به عنوان راه‌حلی پذیرفته شده است که این کلاس‌ها نیز، با معلمان کم‌تجربه و با کمترین امکانات آموزشی اداره می‌شوند؛ در واقع، شرایط آموزشی این کلاس‌ها و میزان فرصت یادگیری فراهم‌شده در این کلاس‌ها قابل مقایسه با کلاس‌های مستقل نیستند و وجودشان در نظام آموزشی از سر ناچاری است که متأسفانه به دلایل گفته شده هم‌اکنون نه تنها به مقاطع راهنمایی و دبیرستان نیز سرایت کرده است، بلکه ما در بعضی از مناطق روستایی، شاهد شکل‌گیری دبیرستان‌های چندپایه مختلط از نظر جنسیت نیز هستیم! به‌رحال آنچه قابل تأمل است و این پژوهش در راستای بررسی آن انجام شده، این است که «آیا در شرایطی که شکل چنین کلاس‌هایی اجتناب‌ناپذیر است، می‌توان با تدابیر آموزشی مناسب‌تر، با مدیریت کارآمدتر آنها، امکان کسب خروجی‌هایی بهتر را فراهم کرد یا خیر؟»، طبیعی است که نشان‌دادن عملکرد بهتر این کلاس‌ها در تحقیق حاضر به این معنا نیست که ما مدارس عادی خود را به چنین وضعیتی تغییردهیم، بلکه می‌تواند به این معنا باشد که ما در رهبری فرایندهای آموزشی در مدارس عادی بستری فراهم‌سازیم تا دانش‌آموزان کشور،

چندپایه برشمرد، در این خصوص، نگرانی‌ها و مسائلی نیز وجود دارند که از جمله این مسائل از نظر اینا^۱ می‌توان به مواردی نظیر «فقدان درک درست از این کلاس‌ها، فقدان آموزش لازم برای معلمان این کلاس‌ها و ترس معلمان این کلاس‌ها از نیاز به زمان بیشتر برای آماده‌سازی و نیاز به منابع گسترده‌تر» اشاره کرد [۳۵].

از طرف دیگر در کلاس‌های چندپایه علاوه بر توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، به آنان اجازه داده می‌شود که متناسب با سطح رشد خود پیشرفت کنند؛ افزون بر آن، برخلاف کلاس‌های درس متداول که رقابت را به دانش‌آموزان تحمیل می‌کنند، در این کلاس‌ها به دلیل تفاوت در سطوح پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و وجود انتظارات متفاوت در میان آنان، دانش‌آموزان این کلاس‌ها کمتر احساس رقابت دارند، زیرا دانش‌آموزان این کلاس‌ها بیش از یک سال را در یک کلاس به‌سرمی‌برند، روابط اجتماعی خود را با سایر هم‌کلاس‌ها و معلم خود تحکیم می‌بخشند و در نتیجه، وقتی که مدارس در راستای طراحی برنامه‌های آموزشی مناسب‌تر پیشرفت می‌کنند، دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه، رشدی بیشتر را از خود نشان خواهند داد؛ چنین دستاوردهایی با مبانی نظریه‌های یادگیری و نظریه رشد شناختی انطباق دارند [۳۶ و ۳۷].

از این رو با وجود اینکه مدارس کوچک یا کلاس‌های چندپایه در نظام‌های آموزشی همه کشورها به نوعی یافت می‌شوند و گاهی نیز در کشورهای توسعه‌یافته با هدف حل مسائل آموزشی، به‌عمد ایجاد می‌شوند [۳۸]، اما این پدیده بیشتر در مناطق فقیر و روستایی کشورهای در حال توسعه مشاهده می‌شود [۳۹] و ایجاد بیشتر چنین کلاس‌هایی در پاسخ مستقیم به فشارهای داخلی و بین‌المللی برای تحقق هدف آموزش برای همه و اهداف هزاره سازمان ملل است؛ بر چنین مبنایی، توسعه این کلاس‌ها نشانگر بخش قابل توجهی از تلاش‌هایی است که به منظور بهبود دسترسی گروه‌های غیربهره‌مند اجتماعی به آموزش ابتدایی انجام می‌گیرند. براساس

1 . Aina

۵. پیشنهاد می‌شود که مسئولان آموزشی به جای کاهش تعداد این مدارس به تجهیز کردن این مدارس با مواد آموزشی و کمک آموزشی مناسب اقدام کنند.
۶. توصیه می‌شود که کتاب‌هایی جداگانه برای تدریس در این نوع از کلاس‌ها توسط کارشناسان و صاحب نظران تهیه و توزیع شود.
۷. مواد آموزشی ویژه‌ای برای این کلاس‌ها تهیه شوند و به معلمان مبتکر در زمینه ابداع وسایل کمک آموزشی این مدارس، امتیازهایی ویژه اختصاص داده شود.
۸. پیشنهاد می‌شود که در ادارات آموزش و پرورش مناطق، قسمتی با نام کارشناسی آموزش چندپایه ایجاد شود تا به مشکلات معلمان در زمینه تدریس در این کلاس‌ها و توجه به نیازهای آنان در خصوص این کلاس‌ها دقیق‌تر رسیدگی شود.
۹. به مسئولان آموزشی توصیه می‌شود که به تجربه‌های موفق دیگر کشورها در زمینه کلاس‌های چندپایه توجه کرده، از راه‌حل‌های آنان برای کمک به آموزش و پرورش در این کلاس‌ها استفاده کنند.
۱۰. به مسئولان آموزشی پیشنهاد می‌شود که با برگزاری همایش‌ها و نشست‌ها و ...، توجه افکار متخصصان، صاحب نظران و ... را برای بهبود هرچه بیشتر این کلاس‌ها و مدارس جلب کنند.
۱۱. به مسئولان پیشنهاد می‌شود امکانات و تدابیری را برای تدریس دست‌کم دو سال توسط یک معلم فراهم آورند، زیرا تحقیق‌ها نشان‌دهنده تأثیر بیشتر فعالیت‌های معلمانی است که بیش از دو سال در این مدارس تدریس می‌کنند؛ (البته این مورد به اقدام مسئولان برای جلب رضایت معلمان در این مورد بستگی دارد، زیرا همان‌گونه که مطرح شد به دلیل مشکلات این کلاس‌ها بسیاری از معلمان با دیدی منفی به این کلاس‌ها می‌نگرند).

منابع

1. Azizi, N. & Lasonen, J. (2006). Education, Training and the Economy: Preparing Young People for a Changing Labour Market. Jyvaskyla: Jyvaskyla University Press.

هنگام فراگیری، امکان تعامل با دیگر همتایان خود را داشته باشند که نیل به این مسئله، مستلزم مهندسی مجدد ساختارها، فرایندها و فعالیت‌های آموزشی در نظام آموزش و پرورش کشور و بهره‌گیری از الگوهای تدریس ساختگرایانه است.

با توجه به نتایج این پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شوند:

۱. از آنجاکه طبق نتایج مطالعه بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن^۱ [۴۳]، کشور ایران در سال ۲۰۰۶ از میان ۳۵ کشور رتبه ۳۲ را کسب کرده از نتایج این پژوهش و مزایای کلاس‌های چندپایه می‌توان برای پیشرفت و بهبود رشد سواد خواندن در دانش‌آموزان ابتدایی استفاده کرد.
۲. با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود که معلمان مدارس چندپایه، پایه‌های نزدیک به هم را مانند پایه‌های اول-دوم، سوم-چهارم و ... در کلاس، کنار هم و نزدیک به یکدیگر چیده، دانش-آموزان را به همکاری بیشتر و تبادل اطلاعات با یکدیگر ترغیب کنند.
۳. پیشنهاد می‌شود که معلمان این کلاس‌ها، دانش‌آموزان ضعیف پایه‌های بالاتر را به‌طور غیرمستقیم، درگیر کار با دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر کنند، تا از این طریق به تحکیم مطالب یادگرفته سال‌های پیش بپردازند و بهتر بتوانند پایه‌های هم‌کلاسی‌ها و همسالان خود پیش‌روند.
۴. در صورت امکان، دروسی ویژه برای آموزش معلمان به‌منظور آموختن چگونگی تدریس در این کلاس‌ها، در مراکز آموزشی و مراکز تربیت معلم قرار دهند، چراکه تدریس در این کلاس‌ها مهارت‌های تخصصی خاص خود را نیاز دارد و این در حالی است که تجارب موجود و تحقیق‌های انجام‌شده در این زمینه نشان می‌دهند، بیشتر معلمانی که در این کلاس‌ها به تدریس مشغول‌اند، جوان و کم‌تجربه بوده یا سرباز معلم هستند.

۱۱. بهنام هشتجین، علی و افخم ساعدی زرج‌آباد (۱۳۸۰): بررسی مشکلات و مسائل کلاس‌های چندپایه، طرح تحقیق دانشگاه پیام نور مرکز خلخال.
۱۲. کوچکی، نریمان و منصور عباسی (۱۳۷۴): بررسی مسائل و مشکلات کلاس‌های چندپایه روستایی شهرستان بیجار در سال تحصیلی ۱۳۷۴-۱۳۷۳، طرح پژوهشی شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش کردستان.
۱۳. الیاسوند، احمد و عطاله جمشیدی (۱۳۷۴): بررسی مسائل و مشکلات کلاس‌های چندپایه روستایی شهرستان دیواندره در سال تحصیلی ۱۳۷۴-۱۳۷۳، طرح پژوهشی شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش کردستان.
14. Heeney, M. R. (1996). The implementation process of two multi-grade/multiyear teams in two middle schools in South Florida: a cross-site case study. Paper presented in the 23rd annual conference of the national Middle School Association, Baltimore: 31 October - 3 November.
15. Juvana, V. (2005). Redefining the role of Multi-Grade teaching. Working document prepared for the Ministerial Seminar on Education for Rural People in Africa: Policy Lessons, Options and Priorities. Addis Ababa, Ethiopia, 7-9 September 2005. Paris: ADEA Working Group on the Teaching Profession.
16. Berry, C. (2001). Achievement effects of multi-grade and mono-grade schools in the Turks and Caicos Islands. International journal of education Development: Vol 21(6), pp.. 537-552.
17. Aikman, S. & Pridmore, P. (2001). Multi-grade schools in 'remote' areas of Vietnam. International Journal of Educational Development: Vol 21(6), pp.. 521-536.
18. Hargreaves, E. (2001). Assessment for learning in multi-grade classroom; International Journal of Education Development: Vol 21(6), pp.. 553-560.
۲. آقازاده، محرم و رخساره فضلی (۱۳۸۴): راهنمای آموزش در کلاس‌های درس چندپایه: تهران: انتشارات آبیژ.
3. Akyman, P. and Kwame, A. (2006). Extending basic education to out-of-school children in Northern Ghana: What can multi-grade schooling teach us? In. Little, A. W. (ed.). Education for all and multi-grade teaching: challenges and opportunities. Dordrecht: Springer. Pp. 215-238.
4. Aikman, S. and el Haj, H. (2006). EFA for pastoralists in north Sudan: A mobile multi-grade model of schooling. In. Little, A. W. (ed.). Education for all and multi-grade teaching: challenges and opportunities. Dordrecht: Springer. Pp. 193-211.
5. Pridmore, P. & Son Vu, W. T. (2006). Adapting the Curriculum for Teaching Health in multigrade Classes in Vietnam. In. Little, A. W. (ed.). Education for all and multigrade teaching: challenges and opportunities. Dordrecht: Springer. Pp. 169-191.
6. Aksoy, N. (2008). Multigrade Schooling in Turkey: An Overview. International Journal of Educational Development: Vol 28(2). pp. 218-228.
7. Little, W. A. (2005). Learning and teaching in multi-grade setting, paper prepared for the UNESCO 2005 EFA Monitoring Report. Accessed November, 19, 2007 at: <http://unesco.org/images/0014/001466/146665e.pdf>.
8. Naylor, C. (2000). Split-Grade and Multi-Age classes: a review of the research and consideration of the B.C. Context. Accessed, January, 15, 2008 at: <http://bctf.ca/publications/ResearchReports.aspx?id=5560>.
۹. حاجی اسحاق، سهیلا (۱۳۸۳): فرایند یاددهی یادگیری در کلاس‌های چندپایه: تهران: کورش چاپ.
۱۰. اسدی، پری (۱۳۸۰): بررسی مشکلات روش‌های موجود تدریس در کلاس‌های چندپایه و ارائه روش‌های مناسب‌تر تدریس در این کلاس‌ها در شهرستان گلپایگان، طرح پژوهشی، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش اصفهان.

27. Craig, H., Kraft, R. & du Plessis, J. (1998). Guatemala: Changing teacher pedagogy in the Nueva Escuela Unitaria. In Teacher development, making an impact. Washington, DC: The World Bank.
28. Chesterfield, R. & Rubio, F. (1997). Cost effectiveness study of Nueva Escuela Unitaria (NEU) and intercultural bilingual education (DIGEBI). Washington, DC: Academy for Educational Development, Guatemala Basic Education Strengthening Project (BEST), Technical Assistance Administrative Office.
29. Pavan, B. N. (1992). The benefits of non-graded schools. *Journal of Educational Leadership*, Vol 50 (2), pp.. 22-25.
30. Miller, B. A. (1996). A Basic Understanding of Multiage Grouping: Teacher Readiness, Planning and Parent Involvement Required for Successful Practice. *The School Administrator*, Vol 53, pp.. 12-17.
31. Cornish, L. (2006). Parents' Views of Composite Classes in an Australian Primary School. *The Australian Educational Researcher*. Vol 33(2), pp.. 123-142.
32. Aina, E. O. (1996). Preprimary education programs in Ondo State, Nigeria: A case study. [Dissertation], Alberta: University of Alberta.
33. Stegelin, D. (1997). Outcomes of mixed-age groupings. *Dimensions of Early Childhood*, Vol 25 (2), pp.. 22-28.
34. Reese, D. (1998). Mixed-age grouping: What does the research say, and how can parents use this information? *Parent News Archive*, Vol 5, pp..1-4.
35. Aina, O. E. (2001). Maximizing Learning in Early Childhood Multiage Classrooms: Child, Teacher, and Parent Perceptions. *Early Childhood Education Journal*, Vol 28(4), pp.. 219-224.
36. Kadivar, P. et al., (2005). Effectiveness of Multi-Grade Classes: Cooperative Learning as a Key Element of Success. *Proceeding of World Academy of Science, Engineering and Technology*. Volume 8 October.
37. Vincent, S. (ed). (1999). *The Multi-grade Classroom: A Resource Handbook for Small, Rural Schools*. Book 1: Review of Research on Multi-grade Instruction. Portland: Northwest Regional Educational Laboratory.
19. Rowley, S.D and Nielson, H. D. (1997). School and classroom organization in the periphery: The assets of multi-grade teaching. In. Nielsen, D. H. and Cummings, W. K. (eds.). *Quality education for all: Community oriented approaches*. London: Garland Publishing Inc. pp.. 183-212.
۲۰. قیصر، شریفه (۱۳۸۰): شناخت مسائل و مشکلات معلمان کلاس‌های چندپایه روستایی در منطقه کرانی از دیدگاه مدیران و معلمان در سال تحصیلی ۱۳۸۰-۱۳۷۹، طرح پژوهشی شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش کردستان.
۲۱. مددی امامزاده، زهرا و همکاران (۱۳۸۳): «مقایسه مهارت‌های اجتماعی، عزت‌نفس و پیشرفت درسی بین دانش‌آموزان (دختر و پسر) کلاس‌های چندپایه و عادی در دوره ابتدایی سال تحصیلی ۱۳۸۳-۱۳۸۲»، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت؛ سال پنجم، ش ۱ و ۲، صص ۲۷ تا ۴۴.
22. Hussain, R. & Retallick, J. (2005). Teaching and learning in multi-grade classes. In. Retallick, J, and Farah, I. *Transforming schools in Pakistan: towards the learning community*. Oxford: Oxford University Press.
23. Jarousse, J. P. & Mingat, A. (1991). The educational efficiency of multi-grade teaching in the African context. Accessed March, 15, 2008 at <http://ioe.ac.uk/multi-grade-classroom.com>
24. Berry, C. (2002). Multigrade teaching: implications for the continuing professional development of teachers in the Caribbean. In. Thomas, E. (ed). *Teacher Education: Dilemmas and Prospects*. London: Kogan Page, pp.. 183-192.
25. Jean, R. V., Kenneth, R. J. & Peter, H. W. (1998). Effects of Multigrade Classes on Student Progress in Literacy and Numeracy: Quantitative Evidence and Perceptions of Teachers and School Leaders. Paper presented at the Annual Meeting of the Australian Association for Research in Education, Adelaide: November 29-December 3.
26. McEwan, P. J. (1998). The effectiveness of multi-grade schools in Colombia. *International Journal of Educational Development*, Vol18 (6), pp.. 435-452.

40. Little, A.W. (ed.) (2006). Education for All and Multigrade Teaching: Challenges and Opportunities. Dordrecht: Springer.
41. Shel, T. A. (2007). Gender and Inequity in Education, Background paper prepared for the Education for All Global Monitoring Report 2008. Paris: UNESCO.
38. Berry, C (2002). Multigrade Teaching: A Discussion Document. Paper Presented at Commonwealth Secretariat Multigrade Workshop, Gaborone: 19-21 July.
39. Blum, N. and Diwan, R. (2007). Small, Multigrade Schools and Increasing Access to Primary Education in India: National Context and NGO Initiatives. CREATE PATHWAYS TO ACCESS. Research Monograph No17. CREATE: Brighton.